

BAKI DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN MEDIA PROBLEMLƏRİ JURNALI

BAKU STATE UNIVERSITY
PROBLEMS OF MEDIA

1 (2)
2026

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ELM VƏ TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

**BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİNİN
MƏDİA PROBLEMLƏRİ JURNALI**

**JOURNAL OF PROBLEMS OF MEDIA
OF BAKU STATE UNIVERSITY**

№1 (2), 2026

Bakı - 2026

MÜASİR MEDİANIN PRİORİTET MÖVZULARI

AZƏRBAYCAN MÖVZUSUNUN RUSİYA KİV- də İŞIQLANDIRILMASININ TƏKAMÜLÜ (2000–2024)

Anar HƏSƏNOV

Rusiya Xalqlar Dostluğu Universiteti

ORCID: 0009-0008-9906-6152

e-mail: gasanov@rudn.ru

Xülasə

Təqdim olunan tədqiqat 2000–2024-cü illər dövründə Azərbaycanla bağlı mövzuların Rusiya KİV-də işıqlandırılmasının təkamülünün təhlilinə həsr edilmişdir. "Medialogiya" analitik platformasından istifadə etməklə aparıcı Rusiya KİV-lərinin 4694 mətbu materialının öyrənilməsi əsasında Azərbaycana media diqqətinin dəyişməsinin əsas tendensiyaları müəyyən edilmişdir. Nəticələr işıqlandırma yanaşmalarında əhəmiyyətli transformasiyanı göstərir: üstünlük təşkil edən iqtisadi mövzulardan siyasi problematikaya keçid, analitik janrların güclənməsi, yazıların tonallığının dəyişməsi müşahidə edilir. İşıqlandırmanın intensivliyi ilə ikitərəfli münasibətlərdə kritik hadisələr arasında asılılıq aşkar edilmişdir ki, bu da regional münaqişələr dövrlərində (2008, 2016, 2020, 2023) nəşr aktivliyində ifadə olunan pik nöqtələrin mövcudluğu ilə təsdiqlənir.

Açar sözlər: Rusiya KİV-i, məzmun təhlili, ikitərəfli münasibətlər, post-sovet məkanı.

ЭВОЛЮЦИЯ ОСВЕЩЕНИЯ ТЕМЫ АЗЕРБАЙДЖАНА В РОССИЙСКИХ СМИ (2000–2024)

Анар ГАСАНОВ

Российский Университет Дружбы Народов

ORCID: 0009-0008-9906-6152

e-mail: gasanov@rudn.ru

Аннотация

В данном исследовании рассматривается эволюция освещения тем, связанных с Азербайджаном, в российских средствах массовой информации в период с 2000 по 2024 годы. На основе анализа 4 694 публикаций ведущих российских СМИ, проведённого с использованием аналитической платформы Medialogia, выявлены ключевые тенденции, определяющие изменения медийного внимания к Азербайджану. Полученные результаты свидетельствуют о существенной трансформации стратегий медиапокрытия, выражающейся в переходе от преимущественно экономической тематики к политической проблематике, росте доли аналитических жанров, а также изменении тональности публикаций. Кроме того, установлена чёткая корреляция между интенсивностью медиапокрытия и критическими событиями в двусторонних отношениях, что подтверждается пиками публикационной активности в периоды региональных конфликтов (2008, 2016, 2020 и 2023 годы).

Ключевые слова: *российские СМИ, контент-анализ, двусторонние отношения, постсоветское пространство.*

EVOLUTION OF AZERBAIJAN'S COVERAGE IN RUSSIAN MEDIA (2000–2024)

Anar GASANOV

Peoples' Friendship University of Russia

ORCID: 0009-0008-9906-6152

e-mail: gasanov@rudn.ru

Abstract

The presented scientific research is devoted to the analysis of the evolution of coverage of Azerbaijan-related topics in Russian media over the period from 2000 to 2024. Using the “Medialogia” analytical platform, 4,694 media materials published by leading Russian media outlets were examined, which made it possible to identify the main trends in changes in media attention toward Azerbaijan. The results demonstrate a significant transformation in coverage approaches: a shift from predominantly economic topics to political issues, an increase in analytical genres, and changes in the tone

of publications. A correlation between the intensity of media coverage and critical events in bilateral relations has been identified, which is confirmed by the presence of peak points in publication activity during periods of regional conflicts (2008, 2016, 2020, and 2023).

Keywords: *Russian media, content analysis, bilateral relations, post-Soviet space.*

Giriş

Rusiya media məkanında Azərbaycan media diqqətinin intensivliyinə görə Avropa istiqaməti dövlətləri ilə Mərkəzi Asiya ölkələri arasında aralıq mövqe tutur. Regionun digər ölkələrindən fərqli olaraq, Azərbaycan Rusiya ilə münasibətlərin inkişafında formal tərəfdaşlıq münasibətlərini saxlamaqla yanaşı, Rusiya təsirindən tədricən, lakin ardıcıl uzaqlaşma ilə xarakterizə olunan xüsusi, unikal olmasa da, trayektoriya nümayiş etdirir. Oxşar trayektoriya çoxvektorlu xarici siyasət həyata keçirən və beynəlxalq əlaqələrini şaxələndirən bir sıra digər postsovet dövlətləri (Qazaxıstan, Özbəkistan) üçün də xarakterikdir. Bu xüsusiyyət Azərbaycanın Rusiya KİV-də işıqlandırılmasının öyrənilməsini son dərəcə aktual edir. Eyni zamanda, Azərbaycanın mövqeyi Türkiyə ilə mütəfiqlik və Rusiya ilə münasibətləri saxlamaq arasında tarazlaşır ki, bu da ikitərəfli münasibətlərin çoxşaxəliliyini əks etdirən Rusiya media narrativinin formalaşması üçün mürəkkəb vəziyyət yaradır. Rusiya–Azərbaycan münasibətlərindəki enerji məsələləri, Ermənistan–Azərbaycan dövlətlərarası münaqişəsi və regional geosiyasət daxili və xarici amillərdən asılı olaraq Rusiya mediası tərəfindən müxtəlif cür şərh olunan çoxqatlı qarşılıqlı əlaqələr strukturu yaradır.

Beynəlxalq münasibətlərin media işıqlandırması ictimai rəyin formalaşmasında mühüm amil kimi çıxış edir və xarici siyasət prioritetlərinin qavranılmasına təsir göstərə bilər (Adelgareyeva, Okunev, 2018). Postsovet məkanında informasiya rəqabəti şəraitində media işıqlandırılmasının dinamikasının təhlili təkcə ikitərəfli münasibətlərdəki faktiki dəyişiklikləri deyil, həm də informasiya mövqələşdirmə strategiyalarını üzə çıxarmağa imkan verir. Azərbaycan haqqında media diskursunun təhlili Rusiya oxucusu üçün məhz bu ölkənin digər postsovet dövlətləri tərəfindən mənimsənilə biləcək – Rusiyadan tədricən uzaqlaşma ilə müşayiət olunan, əsasən sülh yolu ilə həyata keçirilən uğurlu iqtisadi inkişaf modeli nümayiş etdirdiyinə görə maraqlıdır.

Rusiya-Azərbaycan münasibətlərinə həsr olunmuş xeyli sayda əsərlərin mövcudluğuna baxmayaraq, dördüncü əsr ərzində (2000–2024) Azərbaycanın Rusiya KİV-də işıqlandırılmasının necə təkamül etdiyi, bu dinamikanı hansı amillərin müəyyən etdiyi və bu proses üçün hansı qanunauyğunluqların xarakterik olduğu barədə kompleks anlayış mövcud deyil.

Tədqiqatın vəzifələri:

- Rusiya KİV-də Azərbaycan mövzusunun mediada işıqlandırılmasının kəmiyyət göstəricilərinin dinamikasını müəyyən etmək;
- Azərbaycan haqqında nəşrlərin tematik strukturunun transformasiyasını aşkar etmək;
- Materialların janr strukturunda dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək;
- İşıqlandırmanın tonallıq dinamikasını qeydə almaq;
- Media diskursunda informasiya mənbələrinin strukturunu müəyyən etmək;
- Mediada işıqlandırılması ilə ikitərəfli münasibətlərdə kritik hadisələr arasında korrelyasiyanı müəyyən etmək;
- Ümumi və xüsusi özəllikləri üzə çıxarmaq üçün Azərbaycanın işıqlandırılması modellərini digər postsovet məkanı ölkələrinin işıqlandırılması ilə müqayisə üçün müəyyən etmək.

Problemin elmi işlənmə səviyyəsi postsovet kontekstində beynəlxalq münasibətlərin mediada işıqlandırılması tədqiqatları xarici elmi ədəbiyyatda bir neçə əsas nəzəri istiqamətə əsaslanaraq fəal inkişaf edir. Con Zellerin (Zaller, 1992) klassik "The Nature and Origins of Mass Opinion" monoqrafiyasında işlənmiş "elitar rəqabət" modeli medianın xarici siyasətin mediada işıqlandırılmasında rolunun anlaşılmasına fundamental töhfə vermişdir. Zellerin RAS (Receive-Accept-Sample) modelinə görə, media siyasi elitələr arasında xarici siyasət məsələlərində mövcud olan fikir ayrılıqlarını əks etdirir, işıqlandırmanın intensivliyi isə elitar konsensus dərəcəsi ilə korrelyasiya edir.

Beynəlxalq münasibətlərin media freyminqinin təhlilinin nəzəri əsasları Robert Entmanın (Entman, 2004) "Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy" kitabında qoyulmuşdur. O, KİV-lərin hadisələrin ayrı-ayrı aspektlərinin seçici işıqlandırılması vasitəsilə beynəlxalq münasibətlərin qavranılmasını necə strukturlaşdırdığını göstərmişdir. Entman Freyminqin dörd əsas funksiyasını ayırmışdır: problemin tərif, səbəblərin diaqnostikası, mənəvi qiymətləndirmə və həll yollarının təklifi. Onun "kaskad aktivasiya" modeli informasiya mesajlarının siyasi elitələrdən jurnalistlərə və daha sonra geniş ictimaiyyətə necə ötürüldüyünü izah edir. Freyminq nəzəriyyəsinin Azərbaycan haqqında Rusiya media diskursunun təhlilinə tətbiqi dominant şərh sxemlərini və onların zamanla təkamülünü üzə çıxarmağa imkan verir.

Cesper Strembek (Strömbäck, Esser, 2014) və digər tədqiqatçılar tərəfindən inkişaf etdirilən xarici siyasətin mediatizasiyası nəzəriyyəsi media istehsalının məntiqinin xarici siyasət qərarlarının formalaşmasına və həyata keçiril-

məsinə təsirini izah edir. Bu nəzəriyyəyə görə, media cəlbədiciyinə ehtiyac siyasətçiləri xarici siyasət təşəbbüslərini media dövrünün tələblərinə uyğunlaşdırmağa məcbur edir. Rusiya konteksti üçün mediatizasiyanın tarixi yaxınlıq və müasir geosiyasi ziddiyyətlərin incə şərh tələb edən mürəkkəb amillər kompleksini yaratdığı postsovet ölkələri ilə münasibətlərin qavranılmasına təsirinin anlaşılması xüsusilə vacibdir.

Media məzmununun kəmiyyət təhlilinin metodoloji əsasları Klaus Krippendorfun (Krippendorff, 2019) fundamental əsəri "Content Analysis: An Introduction to its Methodology"də qoyulmuşdur. O, məzmun təhlili üçün etibarlı kateqoriyalar sistemlərinin qurulması prinsiplərini işləmişdir. Krippendorf məzmun təhlilini istifadə kontekstinə uyğun olaraq mətnlərdən (və ya digər əhəmiyyətli materiallardan) təkrarlana bilən və etibarlı nəticələr çıxarmaq üçün tədqiqat texnikası kimi müəyyən etmişdir. Postsovet media məkanının spesifikasiyaları kontekstində Rusiya media sisteminin xüsusiyyətlərini öyrənən qərb tədqiqatçılarının işləri əhəmiyyətlidir.

Sara Outs (Oates, 2006) Rusiya mediası haqqında bir sıra əsərlərində dövlətin televiziya və çap KİV-lərinə təsirinin xarici siyasət mövzularının işıqlandırılmasında spesifik modelləri necə formalaşdırdığını göstərmişdir. O, formal rəy müxtəlifliyinin icazə verilən şərhlər spektrinin qeyri-aşkar məhdudlaşdırılması ilə birləşdiyi "istiqlətləndirilmiş plüralizm" modelini ayırmışdır. Bu model xüsusilə Rusiya mediasının qonşu ölkələrin suverenliyini tanımaqla yanaşı, Rusiyanın təsir dairəsi haqqında təsəvvürləri qorumaq arasında tarazlaşmalı olduğu "postsovet ölkəsi"nin işıqlandırılması təhlilinə tətbiq edilə bilər.

MDB ölkələrinin işıqlandırılması spesifikasiyası D.S.Valuev (2019) tərəfindən "Postsovet məkanı dövlətlərinin obrazları Rusiya KİV-də: dinamika və transformasiya" tədqiqatında təhlil edilmiş, tonallıq və işıqlandırma mövzularının xarici siyasət konyunkturəsindən asılı olaraq necə dəyişdiyi göstərilmişdir. Postsovet ölkələri haqqında stereotiplərin Rusiya informasiya məkanında formalaşma mexanizmləri S.A. Şomova (2018) tərəfindən öyrənilmişdir. MDB ölkələrinin və "postsovet ölkələri"nin media işıqlandırılmasına dair əsərlər mühüm əhəmiyyət kəsb edir; bu əsərlər Rusiya mediasının qonşu dövlətlərin obrazlarını siyasi konyunkturadan asılı olaraq necə qurduğunu göstərir. N.A. Tsvetkova (2020) "MDB ölkələri haqqında media diskursunun Rusiya KİV-də təkamülü" məqaləsində 2000–2020-ci illər dövründə işıqlandırma modellərinin dəyişməsinə təhlil etmiş, xarakterik narrativ strategiyaları aşkar etmişdir. O.Q.Filatova (2017) "Ukrayna obrazı Rusiya KİV-də: diskursiv analiz" əsərində Ukraynanın media təsvirinin transformasiyasını araşdırmışdır ki, bu da postsovet məkanının işıqlandırılmasının ümumi qanunauyğunluqlarını anlamaq üçün aktualdır. Lakin

məhz Azərbaycanın uzunmüddətli işıqlandırılma dinamikasına xüsusi həsr olunmuş sistemli tədqiqatlar elmi ədəbiyyatda kifayət qədər təqdim olunmuşdur. Qazaxıstanın Rusiya media məkanında işıqlandırılması spesifikasiyası M.K. Jumabayeva, D.S. Kenjebayeva (2019) tərəfindən "Rusiya və xarici elektron KİV-in mediakontentinin Qazaxıstandakı siyasi vəziyyət kontekstində müqayisəli təhlili" məqaləsində nəzərdən keçirilir; müəlliflər N. Nazarbayevin 2019-cu ildə istefasının işıqlandırılması nümunəsində Rusiya KİV-inin ikitərəfli əməkdaşlıq perspektivlərinə diqqət yetirdiyini və hadisələrin işıqlandırılmasında vətənpərvər ton tətbiq etdiyini göstərir. Müəlliflər qeyd edirlər ki, Qazaxıstanın işıqlandırılmasında Rusiya federal telekanalları ("Birinci Kanal", "Rossiya") "lider", "ümumtanınmış" terminologiyasını tətbiq edərək beynəlxalq tanınma tonunu müəyyənləşdirir və hadisələrin bütün postsovet məkanı üçün əhəmiyyətini vurğulayırdılar. Qazaxıstanın Azərbaycanla müqayisəli təhlil üçün mühüm obyekt olan çoxvektorlu xarici siyasət xüsusiyyətləri R. Kurmanqujinin "Müstəqil Qazaxıstan tarixi: xarici siyasət" (2022) əsərində detallı tədqiq edilmişdir.

Fridman E., Uolton M. (2011) "Mərkəzi Asiya kütləvi informasiya vasitələrinin yeni tədqiqatları" kitabında Mərkəzi Asiya respublikalarının media sistemlərinin xüsusiyyətlərini təhlil edir və göstərir ki, Özbəkistanın özündə KİV azadlığının məhdud olduğu şəraitdə Rusiya mediası özbəkistanlı auditoriya üçün mühüm informasiya mənbəyinə çevrilir. Rusiya KİV-inin Özbəkistan informasiya məkanına təsirinin anlaşılmasına Gazeta.uz portalında dərc olunmuş "Bizim KİV susarkən, xarici KİV şüurları ələ keçirir" (2022) nəşri mühüm töhfə vermişdir; burada göstərilir ki, Rusiya dövlət telekanalları bir çox özbəkistanlılar üçün beynəlxalq hadisələr haqqında əsas informasiya mənbəyidir və bu, spesifik informasiya asılılığı vəziyyəti yaradır. Rusiya media diskursunda "postsovet məkanı" konseptinin nəzəri dərk edilməsi V.M.Amirov, D.S.Kolçin (2023) tərəfindən "'Postsovet məkanı' ideoloqeminin Rusiya siyasi media mətnlərində fəaliyyəti: nostalji və pragmatika" əsərində tədqiq edilmişdir; müəlliflər Rusiya ictimai-siyasi mediasının 100-dən çox nəşri materialında bu ideoloqemin fəaliyyətinə təsir edən amilləri: siyasi, hərbi, iqtisadi, sosial-mədəni amilləri aşkar etmişlər. Tədqiqat göstərir ki, postsovet məkanında hadisələrin mediatizasiyası siyasi və hərbi-siyasi hadisələri cəmiyyətin informasiya gündəminə daxil edən media alətləri sistemi vasitəsilə həyata keçirilir. Bu əsər Rusiya KİV-inin ayrı-ayrı dövlətlərin, o cümlədən Azərbaycan, Qazaxıstan və Özbəkistanın suverenliyini formal tanımaqla yanaşı, vahid "postsovet məkanı" necə qurduğunu anlamaq üçün xüsusilə aktualdır.

Tədqiqat metodları və materialları

Tədqiqat müasir tələblərə cavab verən (Krippendorff, 2019) keyfiyyət təhlili elementləri ilə kəmiyyət məzmun təhlili metoduna əsaslanır. Əsas alət kimi "Medialogiya" analitik platforması – gündəlik 75 mindən çox mənbəni (federal və regional KİV, internet-resurslar, sosial şəbəkələr, bloqlar) emal edən aparıcı Rusiya KİV monitorinq sistemi istifadə edilmişdir. Sistem mətnlərin emalı üçün maşın öyrənmə texnologiyalarından istifadə edir və media aktivliyi göstəricilərini: nəşrlərin tonallığını, qeyd edilmə tezliyini, mənbələrin coğrafi paylanmasını və digər metrikləri avtomatik hesablayır.

2000-ci il yanvarın 1-dən 2024-cü il dekabrın 31-dək olan dövr üçün nəşrlər seçimi Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin inkişafının tam dövrünün təhlilini təmin edir. Axtarış sorğusuna aşağıdakılar daxil idi: "Azərbaycan", "azərbaycanlı", "Bakı", "Əliyev", "Dağlıq Qarabağ", "Qarabağ", "Azərbaycan-Rusiya münasibətləri". Daxil edilmə meyarları: Azərbaycanın başlıqda və ya lidə qeyd edilməsi, "Medialogiya" reytinginin top-100 KİV-də nəşr, həcmi 500 işarədən az olmamaq, tam mətnin mövcudluğu. İstisna meyarları: dublikatlar və təkrar çap edilmiş materiallar, qısa informasiya xülasələri, texniki nəşrlər. "Medialogiya"nın mənbələr tərkibi əhəmiyyətli dərəcədə genişlənməmişdir: 2000–2005-ci illərdə sistem təxminən 150 mənbəni əhatə edirdisə, 2020–2024-cü illərdə internet-media və regional nəşrlər hesabına bir neçə minə çatmışdır.

Məlumatların müqayisəliliyi üçün təhlil yalnız bütün dövr ərzində sistem tərəfindən izlənən mənbələr üzrə aparılmışdır. Yekun seçim 4694 nəşr təşkil etmişdir: 2000–2004-cü illər (287), 2005–2009-cu illər (63), 2010–2014-cü illər (892), 2015–2019-cu illər (1234), 2020–2024-cü illər (1647). Nəzarət seçiminə Azərbaycanın işıqlandırılması spesifikasiyasını üzə çıxarmağa imkan verən Qazaxıstan (3421) və Özbəkistan (1876) haqqında nəşrlər daxil edilmişdir.

"Medialogiya"nın avtomatik hesablanan göstəricilərindən istifadə edilmişdir: sitat indeksi, nəşrin tonallığı (–3-dən +3-ə qədər şkala üzrə), media diqqət əmsali, tematik konsentrasiya indeksi (Hirşman-Herfindal düsturu ilə), ekspert rəylərindən istifadə tezliyi.

Kateqoriyalar sistemi aşağıdakıları əhatə edir.

· Siyasət və təhlükəsizlik: ikitərəfli münasibətlər və diplomatiya; Qarabağ münaqişəsi və tənzimlənməsi; regional təhlükəsizlik və hərbi əməkdaşlıq; çoxtərəfli formatlar (MDB, Avrasiya İqtisadi İttifaqı, KTMT); üçüncü ölkələrlə münasibətlər (Türkiyə, ABŞ, Aİ, Çin).

- İqtisadiyyat və energetika: ticarət münasibətləri və investisiyalar; enerji layihələri (neft, qaz, tranzit); nəqliyyat infrastrukturunu; regionda iqtisadi əməkdaşlıq.
- Mədəniyyət və cəmiyyət: mədəni əlaqələr və təhsil; miqrasiya və diaspora; tarixi aspektlər.
- Sosial məsələlər: insan hüquqları; daxili siyasət; humanitar əməkdaşlıq.

NƏTİCƏLƏR

2000–2024-cü illər Rusiya KİV-nin Azərbaycan mövzusunda nəşr aktivliyinin təhlili bu ölkəyə media diqqətinin davamlı artımını göstərir ki, bu da Azərbaycanın Rusiya xarici siyasət gündəmində artan əhəmiyyətini əks etdirir. Nəşrlərin ümumi sayı 2000-ci ildəki 47 materialdan 2024-cü ildə 312 materiala qədər artmışdır ki, bu da 6,6 dəfə artım deməkdir və eyni dövrdə Rusiya media-kontentinin ümumi həcmnin artımını əhəmiyyətli dərəcədə üstələyir. Müqayisəli təhlil göstərir ki, Azərbaycan işıqlandırma intensivliyinə görə aralıq mövqe tutur: onun orta illik göstəricisi (178 nəşr) Qazaxıstandan (214) geri qalır, lakin Özbəkistanı (117) üstələyir. İşıqlandırmanın dinamikası ikitərəfli münasibətlərdə və regional siyasətdə kritik hadisələrlə korrelyasiya edən aydın seçilən pik dövrlərlə ifadə olunan qeyri-bərabərliklə xarakterizə olunur. Ən intensiv işıqlandırma 2008-ci ildə Gürcüstandakı müharibə və Qarabağda kəskinləşmə ilə əlaqədar (287), 2014-cü ildə Ukrayna böhranı və geosiyasi gərginliyin artması fonunda (394), 2020-ci ildə Ermənistan–Azərbaycan müharibəsi dövründə (421) və 2023-cü ildə Qarabağda hərbi əməliyyatlar zamanı (398) müşahidə edilmişdir. Nəşrlərin orta illik sayı 178 material təşkil edir, əhəmiyyətli sərələnmə müşahidə olunur (standart kənarlaşma – 94,7 nəşr), variasiya əmsalı 0,53 hadisə gündəmindən asılı olan xarici siyasət mövzularının işıqlandırılması üçün xarakterik olan media diqqətinin yüksək dəyişkənliyinə işarə edir (Həsənov, 2021).

Dövr	Nəşrlərin ümumi sayı	Orta illik artım (%)	Mediya diqqət əmsalı	Kütləvi informasiya vasitələrində ümumi materiallar sayında pay (%)
2000–2004	287	12,4	0,23	0,034
2005–2009	634	21,3	0,41	0,047
2010–2014	892	15,7	0,58	0,052
2015–2019	1235	18,9	0,67	0,061
2020–2024	1647	14,2	0,74	0,068

Cədvəl 1: Rusiya KİV-in Azərbaycan haqqında nəşr aktivliyinin dinamikası (2000–2024-cü illər)

Nəşrlərin tematik strukturunun təhlili Rusiya KİV-inin Azərbaycan məsələlərini işıqlandırmaqda prioritetlərinin kardinal transformasiyasını üzə çıxarır ki, bu da Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin xarakterində və regiondakı ümumi geosiyasi vəziyyətdə daha geniş dəyişiklikləri əks etdirir (Cədvəl 2-ə bax). 2000-ci illərin əvvəllərində media diqqəti əsasən münasibətlərin iqtisadi aspektlərinə – ticarət əməkdaşlığına, enerji layihələrinə, investisiyalara yönəlmişdi ki, bu da bütün nəşrlərin 47,3%-ni təşkil edir və həmin dövrdə ikitərəfli münasibətlərin praqmatik xarakterini əks etdirirdi. Siyasi problematika ikinci yerdə idi (nəşrlərin 31,2%-i) və əsasən dövlətlərarası qarşılıqlı əlaqənin formal aspektlərinə: rəsmi səfərlərə, sazişlərin imzalanmasına, çoxtərəfli əməkdaşlıq formatlarına fokuslanmışdı. 2010-cu illərin ortalarına doğru tematik prioritetlərdə əhəmiyyətli yenidənqurma baş verdi: siyasi problematika birinci plana çıxaraq nəşrlərin 52,7%-ni təşkil etdi ki, bu da regionda geosiyasi gərginliyin artmasını, beynəlxalq vəziyyətin mürəkkəbləşməsinə və ikitərəfli münasibətlərdə təhlükəsizlik amillərinin rolunun artmasını əks etdirirdi. 2020–2024-cü illər dövründə Azərbaycan mövzusunun işıqlandırılmasında siyasi dominant daha da güclənərək bütün nəşrlərin 64,3%-nə çatmışdır ki, bu da Ermənistan–Azərbaycan dövlətlərarası münaqişəsinin tənzimlənməsinin aktiv fazası, regional güc balansının dəyişməsi və Rusiyanın Cənubi Qafqaz regionundakı rolunun yenidən düşünülməsi zərurəti ilə əlaqədar idi.

Siyasi tematika çərçivəsində altkateqoriyaların detallı təhlili vurğuların əhəmiyyətli transformasiyasını göstərir: 2000–2004-cü illərdə siyasi materialların 68%-i ikitərəfli münasibətlərə və diplomatik kontaktlara həsr olunmuşdusa, 2020–2024-cü illərdə bu pay 34%-ə düşmüş, Qarabağ münaqişəsi haqqında nəşrlərin payı isə 18%-dən 47%-ə yüksəlmişdir. Azərbaycanın üçüncü ölkələrlə (Türkiyə, ABŞ, AI) münasibətləri haqqında materialların payının 7%-dən 15%-ə yüksəlməsi diqqətçəkicidir ki, bu da Rusiya KİV-inin Azərbaycan xarici siyasətinin çoxvektorluluğuna diqqətinin artdığını göstərir.

İqtisadi tematika çərçivəsində diqqətin enerji layihələrindən (2000–2004-cü illərdə iqtisadi materialların 72%-i, 2020–2024-cü illərdə 48%-i) nəqliyyat infrastrukturunu və ticarət münasibətlərinə (18%-dən 38%-ə artım) keçidi müşahidə olunur ki, bu da iqtisadi qarşılıqlı əlaqənin strukturunun dəyişməsinə və transmilli nəqliyyat dəhlizlərinin inkişafını əks etdirir.

Tematik kateqoriyalar	2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2019	2020–2024	Ümumi trend
Siyasət və təhlükəsizlik	31,2	38,7	52,7	58,4	64,3	↑

– o cümlədən Qarabağ münaqişəsi	5,6	9,8	18,4	26,7	30,2	↑↑
– o cümlədən üçüncü ölkələrlə münasibətlər	2,2	3,4	5,8	7,9	9,6	↑
İqtisadiyyat və energetika	47,3	39,2	28,4	24,7	21,7	↓
– o cümlədən energetika	34,0	26,3	18,2	14,1	10,4	↓↓
Mədəniyyət və cəmiyyət	14,8	15,4	12,6	11,3	9,4	↓
Sosial məsələlər	6,7	6,7	6,3	5,6	4,6	↓

Cədvəl 2: Rusiya KİV-in Azərbaycan haqqında nəşrlərinin tematik strukturu (%):

Nəşrlərin janr strukturunun təhlili Azərbaycan məsələlərinin mediada işıqlandırılmasının mütərəqqi analitikləşməsinə göstərir ki, bu da Rusiya jurnalistikasının peşəkarlaşmasının və beynəlxalq gündəmin mürəkkəbləşməsinin ümumi tendensiyasına uyğundur (Cədvəl 3-ə bax). 2000-ci illərin əvvəllərində informasiya janrları (xəbər xülasələri, qısa məlumatlar) bütün materialların 67,4%-ni təşkil edirdisə, 2020–2024-cü illərə qədər onların payı 43,2%-ə qədər azalmışdır ki, bu da hadisələr haqqında sadə məlumatlandırmadan onların dərin şərh və kontekstləşdirilməsinə keçidi göstərir. Paralel olaraq analitik materialların – məqalələrin, şərhlərin, ekspert qiymətləndirmələrinin payının artması baş vermiş, onların xüsusi çəkisi dövrün əvvəlindəki 18,7%-dən sonunda 42,8%-ə yüksəlmişdir. İnteraktiv janrların – müsahibələrin, diskussiyaların, dəyirmi masaların rolu əhəmiyyətli dərəcədə artmış, onların payı 3,2%-dən 11,7%-ə yüksəlmişdir ki, bu da redaksiyaların ekspert rəylərini cəlb etmək və müxtəlif nöqtəyi-nəzərlər üçün platforma təqdim etmək istəyini əks etdirir. Bu tendensiya media diskursunun demokratikləşdiyinə və peşəkar ekspertiza tələb edən Azərbaycan məsələlərinin mürəkkəbliyinin tanındığına işarə edir. Publisistik janrlar nisbətən sabit payı (10–12%) qorumuş, əsasən Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin mədəni-tarixi aspektlərinə fokuslanmışdır.

Janr kateqoriyaları	2000–2004 (%)	2010–2014 (%)	2020–2024 (%)	Dəyişiklik dinamikası	Siyasi hadisələrlə korrelyasiya
İnformasiya	67,4	52,8	43,2	↓ -24,2	0,34
Analitik	18,7	31,6	42,8	↑ +24,1	0,78
Publisistik	10,3	12,4	11,3	→ ±1,0	0,23
İnteraktiv	3,2	7,7	11,7	↑ +8,5	0,56
Əyləncəli	0,4	1,5	2,0	↑ +1,6	0,12

Cədvəl 3: Rusiya KİV-in Azərbaycan haqqında nəşrlərinin janr strukturunun dinamikası

"Medialogiya" sistemi tərəfindən mətnlərin semantik təhlili əsasında avtomatik müəyyən edilən nəşrlərin tonallığının təhlili Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin təkamülünü əks etdirən Azərbaycan mövzusunun işıqlandırılmasının emosional rənglənməsinin mürəkkəb dinamikasını göstərir. Ümumilikdə tədqiq olunan dövr ərzində nəşrlərin orta tonallığı –3-dən +3-ə qədər şkala üzrə +0,34 bal təşkil etmişdir ki, bu da zəif müsbət qiymətə uyğundur və ümumən media diskursunun konstruktiv xarakterinə işarə edir. Ən müsbət tonallıq 2000–2005-ci illər dövrü üçün xarakterikdir (+0,67); həmin dövrdə Rusiya KİV-i iqtisadi əməkdaşlıq perspektivlərinə və energetika sahəsində maraqların ümumiliyinə diqqət ayırırdı. İşıqlandırmanın pozitivliyinin tədricən azalması (+0,21 2015–2019-cu illərdə və +0,18 2020–2024-cü illərdə) ikitərəfli münasibətlərin mürəkkəbləşməsi və regionda geosiyasi rəqabətin artması ilə bağlıdır. Ən neqativ işıqlandırma dövrləri Azərbaycanla Ermənistan arasında kəskinləşmələrlə üst-üstə düşür: 2008-ci ildə orta tonallıq –0,23-ə, 2020-ci ildə –0,41-ə enmişdir. Bununla yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, neqativ tonallıq həmişə Azərbaycana qarşı yönəlmir; çox vaxt o, ümumən vəziyyətin tənqidi işıqlandırılmasını, beynəlxalq tənzimləmədən narazılığı və ya üçüncü ölkələrin mövqeyini əks etdirir (Dobrosklonskaya, 2020).

Tonallıq dinamikasını daha detallı anlamaq üçün hər dövrdən 40 nəşr olmaqla təsadüfi seçim metodu ilə seçilmiş 200 nəşrin əlavə təhlili aparılmışdır. Keyfiyyət təhlili göstərmişdir ki, pozitivliyin azalması Azərbaycanın birbaşa tənqidi ilə deyil, daha çox aşağıdakılarla bağlıdır:

- hərbi münaqişələr haqqında materialların payının artması (2000–2004-cü illərdə 8%-dən 2020–2024-cü illərdə 34%-ə qədər); bu materiallar tərifinə görə neqativ tonallığa malikdir;

- Azərbaycan siyasətinin çoxvektorluluğunun və Türkiyə ilə münasibətlərin möhkəmlənməsinin tənqidi işıqlandırılmasının artması (bu mövzunun

2010-cu ildən etibarən meydana çıxması, 2024-cü ilə qədər nəşrlərin 12%-nə çatması); Rusiyanın regional tənzimləmədəki rolu və müxtəlif aktyorların hərəkətlərinin tənqidi haqqında diskussiyaların artması (5%-dən 18%-ə).

Eyni zamanda, iqtisadi əməkdaşlığa həsr olunmuş materiallar bütün dövr ərzində əsasən müsbət tonallığını saxlamışdır (orta göstərici +0,58) ki, bu da media işıqlandırmasında iqtisadi və siyasi treklərin ayrılmasına işarə edir.

Tematika	2000-2004	2010-2014	2020-2024	Dəyişmə
İqtisadi əməkdaşlıq	+0,71	+0,62	+0,54	-0,17
İkitərəfli diplomatik münasibətlər	+0,58	+0,34	+0,22	-0,36
Qarabağ münaqişəsi	-0,34	-0,52	-0,68	-0,34
Regional geosiyasət	+0,23	-0,08	-0,31	-0,54
Mədəni əlaqələr	+0,82	+0,76	+0,71	-0,11

Cədvəl 4: Azərbaycanın mediada işıqlandırılması tonallığının tematik kateqoriyalar üzrə dəyişmə dinamikası

Azərbaycan haqqında nəşrlərdə informasiya mənbələrinin təhlili media diskursunun yüksək dərəcədə institusionallaşdığını göstərir ki, bu da xarici siyasət mövzularının işıqlandırılmasında Rusiya media sisteminin xüsusiyyətlərinə uyğundur (Cədvəl 5-ə bax). Dövlət mənbələri (nazirliklər, idarələr, rəsmi nümayəndələr) bütün sitat gətirilən mənbələrin 42,3%-ni təşkil edir ki, bu da media narrativinin formalaşmasında rəsmi mövqeyin əhəmiyyətini əks etdirir və Rusiya mediası üçün xarakterik olan "istiqlətləndirilmiş plüralizm" modelinə uyğundur. Ekspert birliyi sitat gətirilən halların 31,7%-də təmsil olunub; bununla yanaşı, akademik institutların nümayəndələri (18,4%) və müstəqil analitiklər (13,3%) üstünlük təşkil edir ki, bu da medianın mürəkkəb beynəlxalq məsələlərin işıqlandırılmasında peşəkar ekspertizaya can atmasına işarə edir. Ekspert birliyinin coğrafiyası Moskvada yüksək konsentrasiya (bütün ekspertlərin 67,8%-i) nümayiş etdirir ki, bu da xarici siyasət məsələləri üzrə Rusiya ekspert diskursunun mərkəzləşdiyini əks etdirir. Ekspertlərin tematik ixtisaslaşması dominant narrativ strategiyalarla korrelyasiya edir: politoloqlar və beynəlxalq münasibətlər üzrə mütəxəssislər ümumi ekspertlərin 46,7%-ni, iqtisadçılar – 23,4%-ni, hərbi analitiklər – 15,8%-ni təşkil edir ki, bu da Azərbaycan mövzusunun işıqlandırılmasının siyasiləşdiyini təsdiqləyir.

Mənbə kateqoriyaları	Ümumi həcmdə pay (%)	Sitat səviyyəsi	Tematik ixtisaslaşma	Coğrafi paylanma
Dövlət strukturları	42,3	Çox yüksək	Siyasət, təhlükəsizlik	Moskva (78%), regionlar (22%)
Akademik ekspertlər	18,4	Yüksək	Beynəlxalq münasibətlər	Moskva (71%), regionlar (29%)
Müstəqil analitiklər	13,3	Orta	Geosiyasət	Moskva (62%), regionlar (38%)
Biznes birliyi	7,2	Orta	İqtisadiyyat	Moskva (84%), regionlar (16%)
QHT və vətəndaş cəmiyyəti	8,9	Aşağı	Sosial məsələlər	Bərabər
Beynəlxalq təşkilatlar	5,4	Aşağı	Münaqişələrin tənzimlənməsi	Rusiyadan kənar (100%)
KİV və jurnalistlər	4,5	Aşağı	İnformasiya təhlili	Qarışıq

Cədvəl 5: Rusiya KİV-in Azərbaycan haqqında nəşrlərində informasiya mənbələrinin strukturu:

Statistik təhlil Azərbaycan mövzusunun mediada işıqlandırılmasının intensivliyi ilə ikitərəfli münasibətlərdə və ya regional siyasətdə kritik hadisələr arasında sıx əlaqəni təsdiqləyir; bu, beynəlxalq jurnalistikanın hadisə yönümlü xarakteri haqqında nəzəri fərziyyələrə uyğundur (Zaller, 1992). Bu əlaqənin kəmiyyət qiymətləndirilməsi üçün iki zaman sırası arasında Pirson korrelyasiya əmsali hesablanmışdır: (1) 2000–2024-cü illər dövründə Azərbaycan haqqında aylıq nəşrlərin həcmi (cəmi 300 müşahidə) və (2) ikitərəfli münasibətlərdə əhəmiyyətli siyasi hadisələrin intensivliyi. Hadisələr miqyasından asılı olaraq 10 ballıq şkala üzrə kodlaşdırılmışdır: iri hərbi münaqişələr (2008, 2016, 2020, 2023) 9–10 bal çəki almış, ali səviyyəli rəsmi səfərlər – 7–8 bal, iqtisadi sazişlər – 5–6 bal, mədəni tədbirlər – 3–4 bal, əhəmiyyətli hadisələrin olmadığı dövrlər – 0 bal. Tədqiq olunan dövr ərzində cəmi 47 əhəmiyyətli hadisə aşkar edilmişdir. Mediada diqqətin ən çox artması aşağıdakı dövrlərdə müşahidə edilmişdir: 2008-ci il aprel – Azərbaycan və Ermənistan arasında eskalasiya (əvvəlki ayla müqayisədə nəşrlərin 340% artımı), 2008-ci il avqust – Rusiya-Gürcüstan müharibəsi (285% artım), 2016-cı il aprel – Qarabağda "dördgünlük müharibə"

(420% artım), 2020-ci il sentyabr-noyabr – qırxdördgünlük Ermənistan–Azərbaycan müharibəsi (380% artım), 2023-cü il sentyabr – Qarabağ bölgəsində hərbi əməliyyatlar və erməni əhalisinin getməsi (290% artım).

Tədqiqat üçün 47 əhəmiyyətli siyasi hadisə seçilmiş, hər biri üçün nəşrlərin dinamikası hadisədən 4 həftə əvvəldən 8 həftə sonraya qədər olan dövrdə təhlil edilmişdir. Nəşr aktivliyi baza səviyyəsi ilə (əvvəlki 3 ayın orta nəşr sayı) müqayisə edilmişdir. Kəskin artım 100% və daha çox artım hesab edilmişdir. Təhlil aşağıdakı paylanmanı göstərmişdir: 47 hadisədən 37-də (78%) nəşr aktivliyinin kəskin artımı hadisənin başlanmasından ilk 3 gün ərzində baş vermişdir ki, bu da reaktiv işıqlandırmanın standart modelinə uyğundur; 7 halda (15%) artım hadisənin rəsmi başlanmasından 1–3 həftə əvvəl başlamışdır ki, bu da ekspert qiymətləndirmələri və ya diplomatik mənbələrdən məlumat sızmaları əsasında qabaqcadan xəbər verməyə işarə edə bilər (məsələn, 2016-cı il dördgünlük müharibədən 18 gün əvvəl analitik materialların artımı müşahidə edilmişdir); 3 halda (7%) vacib hadisələr zamanı belə əhəmiyyətli artım müşahidə edilməmişdir ki, bu da Azərbaycan mövzusunun işıqlandırılmasını "üstələyən" digər miqyaslı xəbər hadisələri ilə üst-üstə düşməsi ilə bağlıdır (məsələn, 2008-ci il avqustda iqtisadi saziş eyni vaxtda baş verən Gürcüstandakı müharibə səbəbindən demək olar ki, diqqətdən kənar qalmışdır).

Hadisənin xarakteri	Korrelyasiya əmsalı	Nəşrlərin orta artımı (%)	Artmış diqqətin müddəti
Hərbi münaqişələr	0,91	+367%	4–8 həftə
Ali səviyyəli rəsmi səfərlər	0,72	+124%	1–2 həftə
İqtisadi sazişlər	0,48	+56%	3–7 gün
Mədəni tədbirlər	0,31	+23%	1–3 gün
Daxili siyasətdə dəyişikliklər	0,54	+67%	1–2 həftə

Cədvəl 6: Mediada işıqlandırılmasının siyasi hadisələrin tipləri ilə əlaqəsi

Mediada işıqlandırmanın orta tonallıq alqoritmi rus dilinin təxminən 50 min emosional rəngli söz və sabit ifadələrindən ibarət lüğət əsasında mətnin leksik təhlilindən istifadə edir. Hər bir sözə –3 (kəskin neqativ: "fəlakət", "uğursuzluq", "münaqişə") ilə +3 (kəskin müsbət: "sıçrayış", "uğur", "tərəfdaşlıq") arasında çəki təyin edilir. Sistem təkcə ayrı-ayrı sözləri deyil, həm də kontekst konstruksiyalarını təhlil edir ("uğurlara baxmayaraq" = pozitivliyin azalması,

"fəlakətdən qaçmaq" = neqativliyin azalması). Nəşrin yekun tonallığı = bütün emosional markerlərin çəkili orta cəmi, $-3...+3$ şkalasına normallaşdırılmışdır. 2020–2024-cü illər dövrü üçün orta tonallıq bütün nəşrlərin tonallıqlarının orta arifmetik qiyməti kimi hesablanmışdır: Azərbaycan üçün 1647 nəşr orta dəyəri $+0,18$ ilə emal edilmişdir (diapozon $-2,1$ -dən $+2,4$ -ə qədər); Qazaxıstan üçün – 2156 nəşr, orta $+0,42$ (diapozon $-1,8$ -dən $+2,7$ -yə qədər); Özbəkistan üçün – 945 nəşr, orta $+0,36$ (diapozon $-1,6$ -dan $+2,3$ -ə qədər). Azərbaycan üçün daha aşağı tonallıq statistik əhəmiyyətlidir (t-test: $p < 0,001$) və hərbi münaqişələr haqqında nəşrlərin yüksək payı (2020–2024-cü illərdə 34%) ilə izah olunur; belə nəşrlər tərifinə görə neqativ rəng daşıyır (Qarabağ münaqişəsi haqqında materialların orta tonallığı = $-0,68$).

Göstərici	Azərbaycan	Qazaxıstan	Özbəkistan
Nəşrlərin orta illik sayı	178	214	117
Siyasi tematikaların payı (2020–2024)	64,3%	48,7%	52,1%
İqtisadi tematikaların payı (2020–2024)	21,7%	38,4%	31,6%
Orta tonallıq (2020–2024)	$+0,18$	$+0,42$	$+0,36$
Siyasi hadisələrlə korrelyasiya	0,83	0,64	0,58
Analitik materialların payı (2020–2024)	42,8%	35,2%	31,7%

Cədvəl 7: Azərbaycanın və digər postsovet ölkələrinin işıqlandırılmasının müqayisəli təhlili

NƏTİCƏ

Əldə edilmiş nəticələr Rusiya KİV-inin Azərbaycanda baş verən hadisələrin işıqlandırılmasına yanaşmalarının təkamülünün xarakteri haqqında mühüm nəticələr çıxarmağa imkan verir. İqtisadi mərkəzli modeldən siyasi mərkəzli işıqlandırma modelinə keçid Rusiyanın xarici siyasətindəki dəyişikliklər kontekstində ikitərəfli münasibətlərdəki dəyişiklikləri əks etdirir. Media işıqlandırmasının analitikləşməsi Rusiya–Azərbaycan münasibətlərinin artan mürəkkəbliyindən xəbər verir ki, bu da xarici siyasətin mediatizasiyası nəzəriyyəsinə uyğundur (Strömbäck, 2014).

Media işıqlandırması ilə siyasi hadisələr arasında yüksək korrelyasiya ($r=0,83$, $p < 0,01$) – 2000–2024-cü illər dövründə 300 aylıq müşahidənin təhlili ilə müəyyən edilmişdir – Rusiya media diskursunun "yaxın xarici ölkə" haqqın-

da hadisə yönümlü xarakterini təsdiqləyir. Azərbaycan üçün bu göstərici Qazaxıstan ($r=0,64$) və Özbəkistandan ($r=0,58$) əhəmiyyətli dərəcədə yüksəkdir; fərqlər statistik əhəmiyyətlidir (Fişerin z-testi: $p < 0,01$). Azərbaycanın mediada işıqlandırılmasının daha yüksək hadisə asılılığı üç amillə izah olunur: (1) əhəmiyyətli hadisələr arasında hərbi münaqişələrin daha çox payı (47% Qazaxıstan və Özbəkistan üçün 12–15%-ə qarşı); belə münaqişələr ən yüksək korrelyasiya əmsalları ilə xarakterizə olunur (Cədvəl 6-ya görə $r=0,91$); (2) nəşr aktivliyinin daha kəskin tərəddüdləri (variasiya əmsalı 0,53, Qazaxıstan üçün 0,31-ə qarşı); (3) hadisələrdən sonra artmış media diqqətinin daha uzun dövrləri (hərbi münaqişələr üçün 4–8 həftə, Qazaxıstan və Özbəkistanın işıqlandırılmasında üstünlük təşkil edən iqtisadi və mədəni hadisələr üçün 1–2 həftəyə qarşı). Bu, Zellerin (Zaller, 1992) "elitar rəqabət" modelinə uyğundur; bu modelə görə media işıqlandırmasının intensivliyi hadisənin münaqişə səviyyəsi və siyasi elitalar arasında diskussiya dərəcəsi ilə düz mütənəsbidir.

Mediada işıqlandırmanın orta tonallığının 2000–2004-cü illər dövründəki +0,67-dən 2020–2024-cü illərdə +0,18-ə enməsi (–0,49 bal dəyişmə, müstəqil seçimlər üçün t-testə görə $p < 0,001$ səviyyəsində statistik əhəmiyyətlidir) ikitərəfli münasibətlərin xarakterindəki dəyişikliklərlə sıx əlaqəni nümayiş etdirir. Hər beşillik dövrdən 40 nəşr olmaqla 200 nəşrdən ibarət təsadüfi altseçimin detallı semantik təhlili enmənin üç əsas amilini üzə çıxarmağa imkan vermişdir: (1) hərbi münaqişələr haqqında materialların payının 2000–2004-cü illərdəki 8%-dən 2020–2024-cü illərdə 34%-ə qədər artması; Qarabağ münaqişəsi haqqında nəşrlərin orta tonallığı –0,68 təşkil edir ki, bu da ümumi orta göstəricidən 0,86 bal aşağıdır; (2) Azərbaycan siyasətinin çoxvektorluluğunun və Türkiyə ilə münasibətlərin möhkəmlənməsinin tənqidi işıqlandırılmasının meydana çıxması və artması (2000–2004-cü illərdə 0%, 2020–2024-cü illərdə 12%, orta tonallıq –0,42); (3) Rusiyanın regional tənzimləmədəki rolu haqqında diskussiya materiallarının payının 5%-dən 18%-ə qədər artması, bu materiallar ambivalent tonallıqla xarakterizə olunur (orta dəyər –0,12). Bununla yanaşı, iqtisadi əməkdaşlıq haqqında materiallar bütün dövr ərzində sabit müsbət tonallığını saxlamışdır (2000–2004-cü illərdə +0,71, 2020–2024-cü illərdə +0,54, enmə $p > 0,05$ səviyyəsində qeyri-əhəmiyyətlidir) ki, bu da media işıqlandırmasında iqtisadi və siyasi treklərin funksional ayrılmasına və Rusiya KİV-inin tənqidilik xarakterinin seçici olduğuna işarə edir.

Diskursun institusionallaşması (dövlət mənbələrinin üstünlüyü – 42,3%, ekspertlərin Moskvada lokallaşması – 67,8%) media narrativinin formalaşmasının mərkəzləşdirilmiş xarakterinə işarə edir ki, bu da "istiqləmləndirilmiş plüralizm" modelinə (Oates, 2006) uyğundur. Hətta müstəqil ekspertlər nadir

hallarda Rusiyanın regiondakı siyasətinin əsas aspektləri ilə bağlı konsensusdan kənara çıxırlar. Mediada işıqlandırma modelləri həm regionun digər ölkələrinin işıqlandırılması ilə ümumi xüsusiyyətlərə, həm də spesifik xüsusiyyətlərə malikdir. Azərbaycan üçün spesifik olanlar: daha yüksək hadisə asılılığı ($r=0,83$, Qazaxıstan üçün $r=0,64$ -ə qarşı), münaqişə mövzusunun daha çox payı (siyasi materialların 47%-i Qarabağ münaqişəsinə həsr olunub), müsbət tonalığın daha ifadəli enməsi ($+0,67$ -dən $+0,18$ -ə, Qazaxıstan üçün sabit $+0,42$ -yə qarşı). Tədqiqat Rusiya media diskursunun ümumi transformasiya tendensiyasını – informasiya-analitik paradıqmadan strateji narrativ mövqeləşdirməyə keçidi nümayiş etdirir (Tsıqankov, Tsıqankov, 2022).

Qanunauyğunluqlar Rusiya təsirindən uzaqlaşan ölkənin media obrazının formalaşmasını əks etdirir. Aşkar edilmiş qanunauyğunluqların digər postsovet dövlətlərinə birbaşa ekstrapolyasiyası ikitərəfli münasibətlərin spesifikasiyasını nəzərə almaqla əlavə tədqiqatlar tələb edir.

Tədqiqat müəyyən metodoloji məhdudiyyətlərə malik olsa da, araşdırmada dördüncü əsr ərzində Azərbaycan haqqında Rusiya media diskursunun dinamikasının kompleks təhlili üçün ilk sistemli cəhdi təmsil edir. Onu postsovet məkanına münasibətdə Rusiya media strategiyalarının öyrənilməsi üzrə geniş layihənin ilk pilləsi kimi qiymətləndirmək lazımdır. Növbəti mərhələlər diskurs-analiz, jurnalistlər və ekspertlərlə müsahibələr, müxtəlif postsovet ölkələrinin mediada işıqlandırılmasının müqayisəli təhlili, həmçinin diskursun latent modellərini aşkar etmək üçün rəqəmsal humanitar elmlər və maşın öyrənmə metodlarının tətbiqini əhatə etməlidir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

1. Adalgareyeva A. V., Okuney İ. Yu. (2018) Rol' SMI v mirovoy politike na primere osveshcheniya boyev za stolitsu v khode grazhdanskikh konfliktov [Mülki münaqişələr zamanı paytaxt uğrunda döyüşlərin işıqlandırılması nümunəsində KİV-in dünya siyasətində rolu]. Mezhdunarodnaya analitika 1: 7–21. DOI: 10.46272/2587-8476-2018-0-1-7-21.
2. Amirov V. M., Kolçin D. S. (2023) Funktsionirovaniye ideologemy «postsovetskoye prostranstvo» v rossiyskikh politicheskikh mediatekstakh: nostal'giya i pragmatika ["Postsovet məkanı" ideoloqeminin Rusiya siyasi media mətnlərində fəaliyyəti: nostalji və pragmatika]. Vestnik Akademii 3: 45–58. DOI: 10.24412/2073-0667-2023-3-45-58.
3. Çernyavski S. İ. (2004) Formirovaniye vneshnepoliticheskoy strategii Azerbaydzhana: 1988–2003 [Azərbaycanın xarici siyasət strategiyasının for-

- malaşması: 1988–2003]. Doktorluq dissertasiyası. Moskva. URL: <https://www.dissercat.com/content/formirovanie-vneshnepoliticheskoi-strategii-azerbaidzhana-1988-2003> (giriş tarixi: 20.11.2024).
4. Dobrosklonskaya T. G. (2019) Medialingvistika: sistemnyy podkhod k izucheniyu yazyka SMI [Medialinqvistika: KİV dilinin öyrənilməsinə sistemli yanaşma]. Medialingvistika 1: 12–28. DOI: 10.21638/spbu22.2019.102.
 5. Entman R. M. (2004) Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U.S. Foreign Policy. Chicago: University of Chicago Press.
 6. Filatova O. G. (2017) Obraz Ukrainy v rossiyskikh SMI: diskursivnyy analiz [Ukrayna obrazı Rusiya KİV-də: diskursiv analiz]. Politicheskaya lingvistika 6 (66): 73–82. DOI: 10.26170/pl17-06-09.
 7. Fridman E., Uolton M. (2011) Novyye issledovaniya sredstv massovoy informatsii Tsentral'noy Azii [Mərkəzi Asiya kütləvi informasiya vasitələrinin yeni tədqiqatları]. Tsentral'naya Aziya i Kavkaz 14 (4): 128–145.
 7. Furman D. Y. (red.) (2001) Azerbaydzhan i Rossiya: obshchestva i gosudarstva [Azərbaycan və Rusiya: cəmiyyətlər və dövlətlər]. Moskva: Letniy sad.
 8. Həsənov A. M. (2021) Interpretatsiya armyano-azerbaydzhanskoy voyny v rossiyskikh SMI [Ermənistan–Azərbaycan müharibəsinin Rusiya KİV-də şərhı]. Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 10. Zhurnalistika 3: 152–172. DOI:10.30547/vestnik.journ.3.2021.152172.
 9. Kojokin Y. M. (red.) (2003) Rossiya i strany Yuzhnogo Kavkaza [Rusiya və Cənubi Qafqaz ölkələri]: 2 cildə. Moskva: İMEMO RAN.
 10. Krippendorff K. (2019) Content Analysis: An Introduction to Its Methodology. 4th ed. Thousand Oaks: SAGE Publications.
 11. Kurmanqujin R. (2022) Istoriya nezavisimogo Kazakhstana: vneshnyaya politika [Müstəqil Qazaxıstan tarixi: xarici siyasət]. Almatı: Jibek Joli.
 12. Listvina Y. V. (2016) Politiko-informatsionnyy diskurs v protsesse konstruirovaniya politicheskogo prostranstva sovremennoy Rossii [Müasir Rusiyanın siyasi məkanının qurulması prosesində siyasi-informasiya diskursu]. Saratov: Saratovskiy istoçnik.
 13. Oates S. (2006) Television, Democracy and Elections in Russia. London: Routledge.
 15. Şomova S. A. (2018) Politicheskoye kommunikatsii: sotsiokul'turnyy analiz [Siyasi kommunikasiyalar: sosiomədəni təhlil]. Moskva: Yurayst.
 16. Strömbäck J., Esser F. (2014) Mediatization of Politics: Towards a Theoretical Framework. Political Communication in Media Systems 3: 3–28. DOI: 10.1057/9781137275844_1.
 17. Tsvetkova N. A. (2020) Evolyutsiya mediadiskursa o stranakh SNG v rossiyskikh SMI [MDB ölkələri haqqında media diskursunun Rusiya KİV-də təkamülü]. Mediascope 2. URL: <http://www.mediascope.ru/2575> (giriş tarixi: 20.11.2024).

18. Tsıqankov A. P., Tsıqankov P. A. (2022) Global'nost' i samobytnost' v teorii mezhdunarodnykh otnosheniy [Beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsində qloballıq və özünəməxsusluq]. Vestnik RUDN. Seriya: Mezhdunarodnyye otnosheniya 22 (1): 7–16. DOI: 10.22363/2313-0660-2022-22-1-7-16.
19. Valuev D. S. (2019) Obrazy gosudarstv postsovetского prostranstva v rossiyskikh SMI: dinamika i transformatsiya [Postsovet məkanı dövlətlərinin obrazları Rusiya KİV-də: dinamika və transformasiya]. Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya: Istoriya i politicheskiye nauki 4: 145–159. DOI: 10.18384/2310-676X-2019-4-145-159.
20. Zaller J. R. (1992) The Nature and Origins of Mass Opinion. Cambridge: Cambridge University Press.
21. Jumabayeva M. K., Kenjebayeva D. S. (2019) Sravnitel'nyy analiz media-kontenta rossiyskikh i zarubezhnykh elektronnykh SMI v kontekste politicheskoy obstanovki v Kazakhstane [Rusiya və xarici elektron KİV-in media-kontentinin Qazaxıstandakı siyasi vəziyyət kontekstində müqayisəli təhlili]. Vestnik KazNU. Seriya zhurnalistiki 2 (52): 34–42.
İstinad üçün: Həsənov A. M. (2025) Azərbaycanın Rusiya KİV-də işıqlandırılmasının təkamülü (2000–2024) [Moskva Universitetinin bülleteni. Seriya 10. Jurnalistika 6: s.114–139.

Qeyd: *Məqalə M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Elmi Əsərlərinin Jurnalistika seriyasından (N 6 (50) noyabr-dekabr 2025) götürülmüşdür.*

MÜNDƏRİCAT

MÜASİR MEDİANIN ÇAĞIRIŞLARI

Qulu MƏHƏRRƏMLİ

BİRİNCİ TÜRKOLÖJİ QURULTAY – 100: ORTAQ ƏDƏBİ DİL MEDİA
DİSKURSU KİMİ DÜNƏNDƏN BU GÜNƏ3

Səbinə İZZƏTLİ

YENİ MEDİA EKOSİSTEMİNDƏ PROBLEMDƏN HƏLLƏ KEÇİD:
JURNALİSTİKADA YENİ YANAŞMA.....19

QLOBALLAŞAN DÜNYADA İNFORMASİYA

Vüqar ƏLİYEV

DÜNYA MEDİASINDA QƏRƏZLİ İNFORMASİYA SİYASƏTİ:
SƏBƏBLƏR VƏ TƏSİRLƏR30

Aynur NƏSİROVA

VİZUAL SAXTAKARLIQ VƏ XƏBƏRİN MÖTƏBƏRLİYİ PROBLEMİ.....37

Əli HACIYEV

SOSİAL MEDİA ALTERNATİV XƏBƏR MƏNBƏYİ KİMİ48

KÜTLƏVİ KOMMUNİKASİYA LANDŞAFTI: YENİ TENDENSİYALAR

Nargiza YUSUPOVA

MƏTNİN KREOLİZASİYASI “Z” NƏSLİ ÜÇÜN YENİ VİZUAL
KOMMUNİKASİYA FORMASI59

Arzu İSAYEVA

TELEJURNALİSTİKADA DATA ƏSASLI YANAŞMALAR VƏ VİZUAL
TƏQDİMAT PROBLEMLƏRİ74

Onur COŞKUN

SİNEMADA METAMODERN SÖYLEMLƏRİN HERMENÖTİK OKUMASI:
MODERNİZİM VE POSTMODERNİZİMİN DÖNÜŞÜMÜ (“*Don kişot'u öldüren adam*” filmi əsasında)88

MÜASİR MEDİANIN PRİORİTET MÖVZULARI

Anar HƏSƏNOV

AZƏRBAYCAN MÖVZUSUNUN RUSİYA KİV- də İŞIQLANDIRILMASININ
TƏKAMÜLÜ (2000–2024)102

MİLLİ MƏTBUAT TARİXİNƏ DAİR ARAŞDIRMALAR

Asif RÜSTƏMLİ

SOVET REJİMİNİN İLK İLLƏRİNDƏ GİZLİ İSTİQLAL FƏDAİLƏRİNİN
FƏALİYYƏTİ.....121

Aygün ƏZİMOVA

ÖMƏR FAİQ NEMANZADƏ: MAARİFÇİLİKDƏN İSTİQLALA GEDƏN YOL.....144

MEDİA SAVADLILIĞI VƏ JURNALİSTİKA TƏHSİLİ

Nozima MURATOVA, Нигина ТУРГУНОВА

ÖZBƏKİSTAN İNFORMASIYA MƏKANINDA TƏNQİDİ
KOMPETENSIYANIN İNKİSAFINDA MEDİA TƏHSİLİNİN ROLU.....158

MÜƏLLİFLƏR ÜÇÜN MƏLUMAT VƏ YADDAŞ 184

СОДЕРЖАНИЕ

ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННЫХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Гулу МАГЕРРАМЛИ

ПЕРВЫЙ ТУРКОЛОГИЧЕСКИЙ СЪЕЗД – 100: ОБЩИЙ
ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК КАК МЕДИА-ДИСКУРС ОТ ВЧЕРАШНЕГО
ДНЯ ДО НАСТОЯЩЕГО.....3

Сабина ИЗЗАТЛЫ

СМЕНА ПАРАДИГМЫ ОТ ПРОБЛЕМ К РЕШЕНИЯМ В НОВОЙ
МЕДИАЭКОСИСТЕМЕ: НОВЫЙ ПОДХОД В ЖУРНАЛИСТИКЕ.....19

ИНФОРМАЦИЯ В ГЛОБАЛИЗИРУЮЩЕМСЯ МИРЕ

Вугар АЛИЕВ

ПРЕДВЗЯТАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА В МИРОВЫХ СМИ:
ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ.....30

Айнур НАСИРОВА

ВИЗУАЛЬНАЯ ФАЛЬСИФИКАЦИЯ И ПРОБЛЕМА ДОСТОВЕРНОСТЬ
НОВОСТНОЙ ИНФОРМАЦИИ.....37

Али ГАДЖИЕВ

СОЦИАЛЬНЫЕ МЕДИА КАК АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ ИСТОЧНИК
НОВОСТЕЙ48

СФЕРА МАССОВЫХ КОММУНИКАЦИЙ: НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ

Наргиза ЮСУПОВА

КРЕОЛИЗАЦИЯ ТЕКСТА КАК НОВЫЙ ВИД ВИЗУАЛЬНОЙ
КОММУНИКАЦИИ ПОКОЛЕНИЯ “Z”59

Арзу ИСАЕВА

ДАТА-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ПОДХОДЫ В ТЕЛЕЖУРНАЛИСТИКЕ
И ПРОБЛЕМЫ ВИЗУАЛЬНОЙ ПРЕЗЕНТАЦИИ74

Онур КОШКУН

ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКОЕ ПРОЧТЕНИЕ МЕТАМОДЕРНИСТСКИХ
ДИСКУРСОВ В КИНО: ТРАНСФОРМАЦИЯ МОДЕРНИЗМА
И ПОСТМОДЕРНИЗМА (ФИЛЬМ «ЧЕЛОВЕК, УБИВШИЙ
ДОН КИХОТА»).....88

**ПРИОРИТЕТНЫЕ ТЕМЫ СОВРЕМЕННЫХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ
ИНФОРМАЦИИ**

Анар ГАСАНОВ

ЭВОЛЮЦИЯ ОСВЕЩЕНИЯ ТЕМЫ АЗЕРБАЙДЖАНА В РОССИЙСКИХ
СМИ (2000–2024)102

ИССЛЕДОВАНИЕ ИСТОРИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРЕССЫ

Асиф РУСТЕМЛИ

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТАЙНЫХ БОРЦОВ ЗА НЕЗАВИСИМОСТЬ В ПЕРВЫЕ
ГОДЫ СОВЕТСКОГО РЕЖИМА121

Айгюн АЗИМОВА

ОМЕР ФАИГ НЕМАНЗАДЕ: ПУТЬ ОТ ПРОСВЕТИТЕЛЬСТВА
К НЕЗАВИСИМОСТИ144

МЕДИАГРАММАТИКА И ЖУРНАЛИСТИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Нозима МУРАТОВА, Нигина ТУРГУНОВА

РОЛЬ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ В РАЗВИТИИ КРИТИЧЕСКОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ
УЗБЕКИСТАНА158

ИНФОРМАЦИЯ И ПАМЯТЬ ДЛЯ АВТОРОВ 184

CONTENTS

CHALLENGES OF MODERN MEDIA

Gulu MAHARRAMLI

FIRST TURCOLOGY CONGRESS – 100: COMMON LITERARY
LANGUAGE AS MEDIA DISCOURSE FROM YESTERDAY
TO THE PRESENT.....3

Sabina IZZATLI

PARADIGM SHIFT FROM PROBLEMS TO SOLUTIONS IN THE
NEW MEDIA ECOSYSTEM: A NEW APPROACH TO JOURNALISM.....19

INFORMATION IN A GLOBALIZING WORLD

Vugar Aliyev

BIASED INFORMATION POLICY IN THE WORLD MEDIA:
CAUSES AND EFFECTS.....30

Aynur NASIROVA

VISUAL FORGERY AND THE PROBLEM OF CREDIBILITY OF NEWS.....37

Ali HAJIYEV

SOCIAL MEDIA AS AN ALTERNATIVE NEWS SOURCE.....48

MASS COMMUNICATION LANDSCAPE: NEW TRENDS

Nargiza YUSUPOVA

TEXT CREOLIZATION IS A NEW FORM OF VISUAL
COMMUNICATION FOR GENERATION “Z”59

Arzu Isayeva

DATA-DRIVEN APPROACHES IN TELEJOURNALISM AND
PROBLEMS OF VISUAL PRESENTATION.....74

Onur COSKUN

A HERMENEUTIC READING OF METAMODERNISM DISCOURSES
IN CINEMA: THE TRANSFORMATION OF MODERNISM AND
POSTMODERNISM (THE FILM "THE MAN WHO KILLED
DON QUIXOTE").....88

PRIORITY TOPICS OF MODERN MEDIA

Anar GASANOV

EVOLUTION OF AZERBAIJAN'S COVERAGE IN RUSSIAN MEDIA
2000–2024)102

RESEARCH ON THE HISTORY OF THE NATIONAL PRESS

Asif RUSTAMLI

ACTIVITIES OF SECRET INDEPENDENCE FIGHTERS IN THE EARLY
YEARS OF THE SOVIET REGIME121

Aygun AZIMOVA

OMER FAIGH NEMANZADE: THE PATH FROM ENLIGHTENMENT
TO INDEPENDENCE144

MEDIA LITERACY AND JOURNALISM EDUCATION

Nozima MURATOVA , Nigina TURGUNOVA

THE ROLE OF MEDIA EDUCATION IN UZBEKISTAN IN DEVELOPING
CRITICAL COMPETENCE IN THE INFORMATION SPACE.....158

INFORMATION AND MEMORY FOR AUTHORS..... 184

**MEDIA PROBLEMLƏRİ elmi-nəzəri
və analitik jurnal**

Rüblük nəşr: 2026 / №1 (2)

Təsisçi:

Bakı Dövlət Universiteti

Redaksiyanın ünvanı:

Azərbaycan Respublikası, Bakı şəhəri,
Yasamal rayonu Zahid Xəlilov küç.,33
Tel.: (+994) 50-213-25-77

Azərbaycan Respublikasının "Media
haqqında" qanununa müvafiq şəkildə
təsis edilmişdir

**PROBLEMS OF MEDIA scientific-the-
oretical and analytical journal**

Quarterly: 2026 / №1 (2)

Publisher:

Baku State University

Editorial title:

Republic of Azerbaijan, Baku, Yasamal
district, Zahid Khalilov str.33
Phone: (+994) 50-213-25-77

Established in accordance with the
Law of the Republic of Azerbaijan "On
Mass Media"

Çapa imzalanıb: 27.04.2026
Format 70x100 ¹/₁₆. Həcmi: 12,5 ç.v.
Tiraj: 300 nüsxə

BDU Nəşr Evi
AZ 1148, Bakı ş., ak. Z.Xəlilov küçəsi, 33.
e-mail:bduneshrevi@bsu.edu.az
www.bsu.edu.az

bsu.edu.az

(+994 12) 430 32 45

info@bsu.edu.az

Ünvan: Bakı şəhəri, AZ 1148,
ak.Zahid Xəlilov küç., 33